

ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
“УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ
НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ”

ЖУРАВКА ОЛЕНА СЕРГІЇВНА

УДК 368(477)(043.3)

НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Спеціальність 08.00.08 – Гроші, фінанси і кредит

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Суми – 2010

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Державному вищому навчальному закладі “Українська академія банківської справи Національного банку України”.

Науковий керівник – доктор економічних наук, професор
Єніфанов Анатолій Олександрович,
Державний вищий навчальний заклад
“Українська академія банківської справи
Національного банку України”, ректор

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, доцент
Козьменко Ольга Володимирівна,
Державний вищий навчальний заклад
“Українська академія банківської справи
Національного банку України”,
професор кафедри менеджменту;
кандидат економічних наук
Єрмошенко Анастасія Миколаївна,
Київський національний
торговельно-економічний університет,
доцент кафедри фінансів

Захист дисертації відбудеться “_____” листопада 2010 р. о _____ год.
на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 55.081.01 Державного вищого
навчального закладу “Українська академія банківської справи Націо-
нального банку України” за адресою: 40000, м. Суми, вул. Петропав-
лівська, 57, зала засідань вченої ради.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Державного
вищого навчального закладу “Українська академія банківської справи
Національного банку України” за адресою: 40000, м. Суми, вул. Пок-
ровська, 9/1.

Автореферат розісланий “_____” жовтня 2010 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

І.М. Бурденко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. В умовах глобалізації та інтернаціоналізації світових господарських зв'язків, посилення конкуренції на національних і міжнародних ринках, розвитку ринкових відносин особливого значення набувають питання забезпечення функціонування господарюючих суб'єктів від наявних і потенційних загроз, створення дієвої системи захисту їх від впливу можливих негативних факторів. Для вирішення цих непростих завдань необхідно передусім забезпечити ефективне функціонування національного страхового ринку.

Слід відмітити, що сучасний стан вітчизняного страхового ринку за своїми інституційними та функціональними характеристиками не повною мірою відповідає тенденціям розвитку світового страхового ринку, що стає на заваді процесам фінансової глобалізації та міжнародної інтеграції України. Формування ефективного страхового ринку вимагає цілісного підходу та зумовлює необхідність теоретико-методологічного та науково-методичного обґрунтування стратегії його розвитку. Саме це вказує на високу актуальність теми дисертаційного дослідження.

Вивченню теоретичних засад функціонування та розвитку страхового ринку присвячено наукові праці відомих зарубіжних учених: Л. Бевере, М.С. Жилкіної, Т. Коупленда, Л.А. Орланюк-Малицької, Л.І Рейтмана, Д.П. Фролова, В.В. Шахова, А.К. Шихова, Р.Т. Юлдашева, І.Ю. Юргенса та інших.

У вітчизняній економічній літературі ці проблеми відображені у працях таких науковців та практиків, як: В.Д. Базилевич, О.І. Барановський, А.В. Василенко, Н.М. Внукова, О.О. Гаманкова, Л.М. Горбач, Л.М. Гутко, А.О. Єпіфанов, А.М. Єрмошенко, О.Д. Заруба, О.В. Козьменко, Н.І. Машина, М.В. Мних, С.С. Осадець, А.Л. Самойловський, Н.В. Ткаченко, В.П. Унинець-Ходаківська, В.М. Фурман, С.І. Юрій та інших.

Високо оцінюючи наукові здобутки вказаних авторів з даної проблематики, слід зауважити, що подальшого дослідження потребує комплекс питань, пов'язаних з обґрунтуванням науково-методичних засад і розробкою практичних рекомендацій щодо стратегічного розвитку страхового ринку України.

Важливість дослідження вказаних проблем і стала визначальним чинником при виборі теми дисертаційної роботи, обумовила мету та завдання, свідчить про її актуальність, теоретичну та практичну значущість.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота узгоджується з основними напрямками наукових досліджень, що були проведені в рамках науково-дослідних робіт у ДВНЗ “Українська академія банківської справи Національного банку України”, а саме: “Формування страхового ринку України в контексті сталого розвитку” (номер державної реєстрації 0107U01213), “Реформування фінансової системи України в умовах євроінтеграційних процесів” (номер державної реєстрації 0109U006782) та “Сучасні

технології фінансово-банківської діяльності в Україні” (номер державної реєстрації 0102U006965).

До звітів за даними темами увійшли результати досліджень автора щодо: удосконалення науково-методичного забезпечення стратегічного розвитку страхового ринку України; особливостей впливу іноземного капіталу на стратегію розвитку вітчизняного страхового ринку; формалізації суб'єктно-об'єктної структури страхового ринку України.

Мета і задачі дослідження. Метою дисертаційної роботи є розвиток науково-методичних засад і розробка практичних рекомендацій щодо стратегічного розвитку страхового ринку України.

Поставлена мета передбачає вирішення таких наукових задач:

- узагальнити теоретико-методологічні та методичні підходи до розкриття змісту та економічної сутності страхового ринку, його класифікації, функцій та принципів;
- охарактеризувати взаємозв'язки між страховим ринком і ринком фінансових послуг, а також страховим і фінансовим ринком;
- дослідити суб'єктно-об'єктну структуру страхового ринку, удосконалити класифікаційні ознаки та розробити класифікацію суб'єктів страхового ринку;
- систематизувати зарубіжний досвід державного регулювання страхового ринку з метою його імплементації для вдосконалення функціонування страхового ринку України у довгостроковій перспективі;
- дослідити динаміку розвитку національного страхового ринку шляхом здійснення аналізу стратегічних показників його функціонування;
- розкрити особливості впливу іноземного капіталу на стратегічні орієнтири розвитку вітчизняного страхового ринку;
- визначити місце та роль посередників на страховому ринку України;
- запропонувати використання показника фінансової безпеки страхового ринку України як бази для розгляду довгострокових перспектив його розвитку;
- розробити та обґрунтувати пропозиції щодо основних стратегічних напрямків розвитку страхового ринку України.

Об'єктом дослідження є процес і закономірності розвитку страхового ринку України у довгостроковій перспективі.

Предметом дослідження є науково-методичне забезпечення стратегії розвитку страхового ринку України в сукупності його організаційно-економічних елементів, їх взаємозв'язку і взаємозалежності.

Методи дослідження. Методологічною основою дисертаційного дослідження є теоретичні напрацювання вітчизняної та світової економічної науки, концептуальні положення сучасної економічної теорії, наукові праці провідних вітчизняних і зарубіжних вчених-економістів, присвячені дослідженню проблем розвитку страхового ринку.

У процесі дослідження залежно від його цілей і задач використовувалися наступні методи дослідження та аналізу економічних процесів: при дослідженні, удосконаленні та обґрунтуванні категоріального апарату – метод наукової абстракції; при визначенні сучасних закономірностей та основних напрямків розвитку страхового ринку – методи аналізу та синтезу, індукції та дедукції; при здійсненні суб'єктно-об'єктного дослідження структури страхового ринку – метод системно-структурного аналізу; при обґрунтуванні ролі фінансових посередників у формуванні сучасної моделі вітчизняного страхового ринку – методи порівняння, групувань, вибірок; при дослідженні особливостей державного регулювання страхового ринку України – методи експертних оцінок і ситуаційного аналізу; при обґрунтуванні стратегії розвитку національного страхового ринку – метод наукової абстракції.

Інформаційною базою дослідження є: дані фінансової звітності вітчизняних страхових компаній, законодавчі та нормативні акти з питань розвитку страхового ринку, статистичні звіти Держкомстату України, Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України, Державної комісії з цінних паперів і фондового ринку України, інших органів державного і регіонального управління. Опрацьовано аналітичну інформацію науково-дослідних установ, монографічні дослідження та наукові публікації з питань розвитку страхового ринку.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у вирішенні наукової задачі удосконалення та обґрунтування науково-методичних засад та розробці практичних рекомендацій щодо стратегічного розвитку страхового ринку України. Найбільш вагомими науковими результатами дисертаційного дослідження є такі:

вперше:

- обґрунтовано необхідність застосування при дослідженні функціонування страхового ринку України показника фінансової безпеки як невід'ємної складової його стратегічного розвитку та запропоновано науково-методичний підхід до оцінки її рівня;

удосконалено:

- класифікаційні ознаки та розроблено класифікацію учасників страхового ринку, у якій, на відміну від існуючих підходів, що виділяють три базові суб'єкти ринку (страховиків, страхувальників і страхових посередників), але функціонально не розділяють їх, пропонується виокремити систему структурних та інфраструктурних суб'єктів. До числа перших віднесено страховиків і страхувальників, до числа других – об'єднання страховиків, страхових (прямих та непрямих) і нестрахових посередників. Обґрунтовано стратегічні орієнтири розвитку системи інфраструктурних суб'єктів страхового ринку України;
- економічний зміст категорії “страховий ринок” як системи соціально-економічних відносин між його суб'єктами (страховики, страхувальники, страхові посередники) щодо здійснення операцій з купівлі-продажу страхових продуктів шляхом укладання страхових договорів у процесі задоволення

суспільних потреб у страховому захисті, який реалізується через страховий інтерес;

- класифікаційні критерії функцій страхового ринку шляхом систематизації та виокремлення функціональних характеристик його учасників, а також дослідження специфічних функцій, притаманних окремим видам страхування, що дозволило додатково виділити, описати та запропонувати для використання консалтингову, організаційну та соціальну функції;
набули подальшого розвитку:
- стратегічні орієнтири розвитку страхового ринку України на основі використання SWOT-аналізу і побудови відповідної матриці, що дозволило обґрунтувати наступні стратегічні напрями: 1) зміцнення фінансової безпеки вітчизняного страхового ринку; 2) стимулювання інвестиційної діяльності страховиків; 3) розвиток системи страхового посередництва; 4) розробка транспарентної комунікаційної стратегії; 5) подальша інтеграція до світового ринку страхування;
- науково-методичні підходи до визначення місця страхового ринку у фінансовій системі країни шляхом дослідження взаємозв'язків між страховим ринком та іншими елементами фінансової системи. Обґрунтовано, що страховий і фінансовий ринки є самостійними складовими фінансової системи країни, які мають зону перетину у сфері інвестиційної діяльності страховиків, а взаємозв'язок між страховим ринком і ринком фінансових послуг відбувається в межах ринку страхових послуг;
- науково-методичні засади функціонування системи державного страхового нагляду в Україні. Обґрунтовано, що державна політика щодо розвитку національного страхового ринку має реалізовуватися на основі системи стратегічних цілей, орієнтованих на зміцнення його фінансової безпеки, розробку заходів щодо пожевлення інвестиційної діяльності страхових компаній, удосконалення податкового регулювання.

Практичне значення одержаних результатів полягає у використанні теоретичних висновків і практичних рекомендацій щодо стратегічного розвитку страхового ринку України для підвищення ефективності його функціонування в цілому та врахування довгострокових перспектив його розвитку страховими компаніями.

Наукові результати дисертаційної роботи знайшли практичне застосування в діяльності вітчизняних страхових компаній, зокрема: пропозиції щодо стратегічних напрямків розвитку страхового ринку України використовуються в діяльності СОД НАСК "Оранта" (довідка про впровадження від 21.09.2010 № 2131); аналітичні дослідження щодо можливих наслідків впливу іноземного капіталу на загальну стратегію розвитку національного страхового ринку та діяльність вітчизняних страховиків враховані в стратегічному плані розвитку АСТ ЗТ "Остра-Суми" на 2010-2011 рр. (довідка про впровадження від 07.09.2010 № 259); проведені на підставі науково-методичних досліджень та аналітичної інформації розрахунки щодо визначення рівня фінансової безпеки

страхового ринку України використовуються в практичній діяльності Чернігівської філії СК “ІНГО Україна” (довідка про впровадження від 25.06.2010 № 327).

Одержані результати наукового дослідження використовуються у навчальному процесі кафедри фінансів ДВНЗ “Українська академія банківської справи Національного банку України” при викладанні навчальних дисциплін “Страховання”, “Страхові послуги”, “Соціальне страхування” та “Ринок фінансових послуг” (акт від 16.09.2010).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є завершеним науковим дослідженням. Наукові положення, результати, висновки і рекомендації, що виносяться на захист, одержані автором самостійно. Особистий внесок автора у працях, опублікованих у співавторстві, вказано у списку публікацій.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження доповідались і отримали схвальну оцінку на наступних конференціях: Міжнародна науково-практична конференція “Інноваційний розвиток економіки і фінансів України в умовах глобалізації” (Хмельницький, 2008 р.), V Міжнародна науково-практична конференція “Проблеми розвитку фінансової системи України в умовах глобалізації” (Сімферополь, 2009 р.), Міжнародна науково-практична конференція “Міжнародна банківська конкуренція: теорія і практика” (Суми, 2009–2010 рр.), Всеукраїнська науково-практична конференція “Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України” (Суми, 2008–2009 рр.) та ін.

Публікації. Основні наукові положення, висновки і результати дисертаційного дослідження опубліковано в 16 наукових працях загальним обсягом 8,7 друк. арк., з яких особисто автору належать 6,5 друк. арк., у тому числі 9 статей у наукових фахових виданнях, 6 публікацій у збірниках матеріалів конференцій, 1 навчальний посібник.

Структура і зміст дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертаційної роботи складає 205 сторінок, у тому числі на 72 сторінках розміщено 37 таблиць, 8 рисунків, 5 додатків і список літератури з 222 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано актуальність теми дисертації, визначено мету, завдання, об’єкт, предмет та методи дослідження, розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, зв’язок роботи з науковими програмами, наведено інформацію про апробацію результатів дослідження.

У першому розділі “Теоретико-методологічні та методичні засади функціонування страхового ринку” досліджено економічну сутність, систематизовано функції, принципи та класифікаційні ознаки страхового ринку, розроблено класифікацію учасників страхового ринку, розглянуто зарубіжний досвід та особливості державного регулювання страхового ринку в Україні.

Проведений у дисертаційній роботі аналіз науково-методичних підходів показав, що страховий ринок переважно розуміється як: сфера економічних відносин, де об’єктом купівлі-продажу виступає страховий захист; форма органі-

зації економічних відносин у сфері грошового обігу щодо формування та використання ресурсів страховика за допомогою купівлі-продажу страхових продуктів; сукупність страховиків, страхувальників, посередників, що беруть участь у реалізації відповідних послуг; середовище, у якому функціонують страхові компанії; механізм перерозподілу фінансових ресурсів страхувальників та страховиків. У роботі автором запропоновано визначення страхового ринку як системи соціально-економічних відносин між його суб'єктами (страховики, страхувальники, страхові посередники) щодо здійснення операцій з купівлі-продажу страхових продуктів шляхом укладання страхових договорів в процесі задоволення суспільних потреб у страховому захисті, який реалізується через страховий інтерес.

На основі систематизації науково-методичних підходів до визначення місця страхового ринку у фінансовій системі країни автором досліджено взаємозв'язки між страховим ринком і ринком фінансових послуг, а також страховим і фінансовим ринком. Обґрунтовано, що страховий і фінансовий ринки є самостійними складовими фінансової системи країни, які мають зону перетину у сфері інвестиційної діяльності страховиків, а взаємозв'язок між страховим ринком і ринком фінансових послуг відбувається в межах ринку страхових послуг.

Визначено, що розробка ефективної стратегії розвитку страхового ринку потребує систематизації його функцій. З цією метою у роботі запропоновано наступну класифікацію функцій страхового ринку: ризикова, заощаджувальна, накопичувальна, компенсаційна, превентивна, інвестиційна, стабілізуюча, бюджетозамішувальна, контролююча, консалтингова, розподільча, організаційна та соціальна. Зокрема, виділення автором консалтингової і соціальної функцій свідчить про необхідність розвитку на вітчизняному страховому ринку системи страхового посередництва та особистого страхування.

Проведений аналіз класифікаційних ознак як бази поділу страхового ринку довів, що переважна більшість класифікацій по цілому ряду позицій перетинаються між собою, а при ідентифікації того чи іншого виду страхового ринку не завжди спостерігається відповідність класифікаційній ознаці, що вносить певну неузгодженість як у теоретичні дослідження, так і в практичну діяльність страховиків. При цьому було обґрунтовано, що впорядкована класифікація страхових ринків є необхідною передумовою для ефективного управління ними.

Дослідження суб'єктно-об'єктної структури страхового ринку дозволило автору удосконалити класифікацію учасників страхового ринку, у якій, на відміну від існуючих підходів, що виділяють три базові суб'єкти ринку (страховиків, страхувальників та страхових посередників), але функціонально не розділяють їх, пропонується виокремити систему структурних та інфраструктурних суб'єктів (рис. 1). До числа перших віднесено страховиків і страхувальників, до числа других – об'єднання страховиків, страхових (прямих та непрямих) і нестрахових посередників. Обґрунтовано необхідність розвитку системи інфраструктурних суб'єктів страхового ринку України.

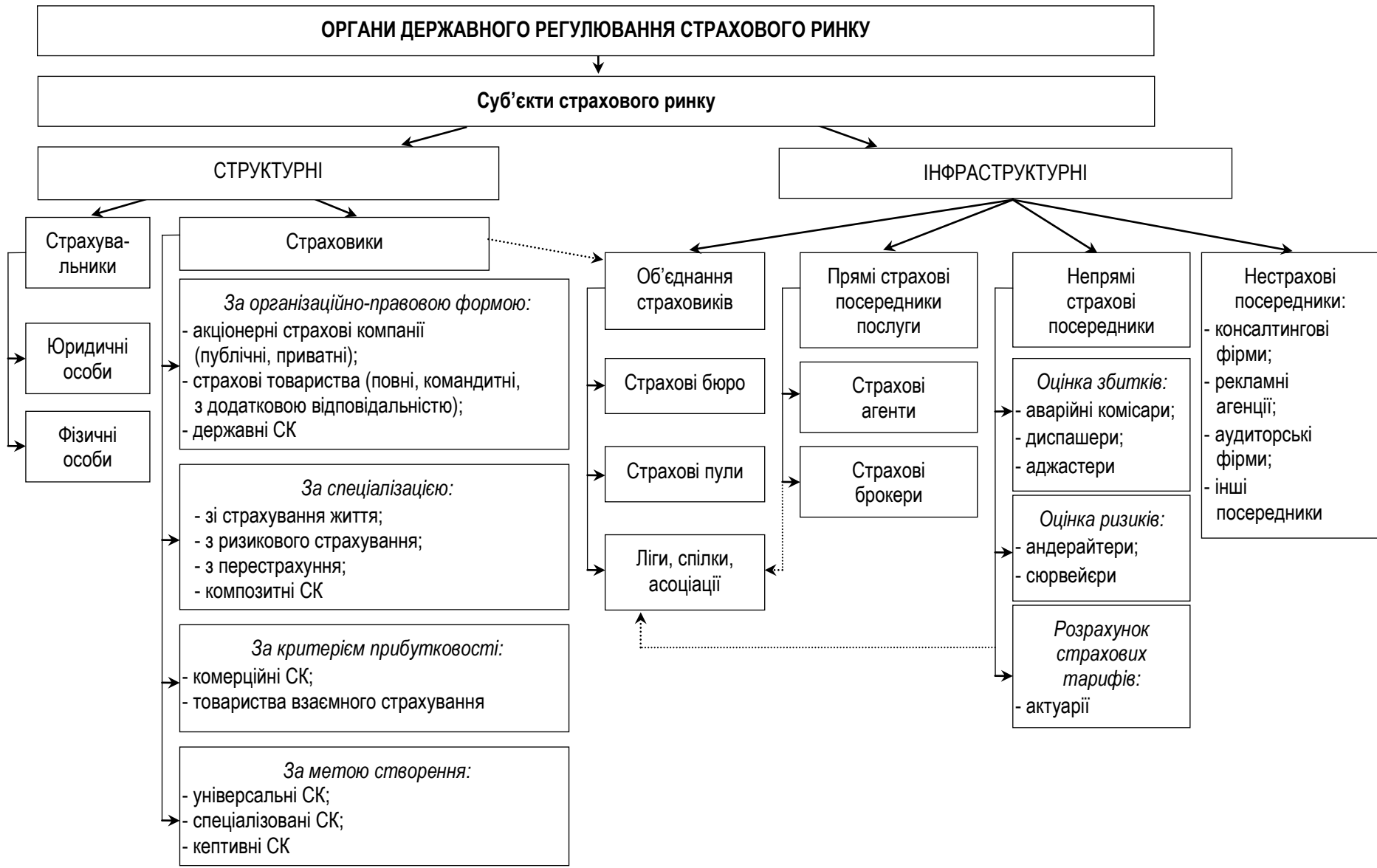

Рис. 1. Учасники страхового ринку

Досягнення стратегічних орієнтирів у розвитку національного страхового ринку обумовлює належну організацію системи його державного регулювання, під яким пропонується розуміти сукупність економічних, адміністративно-правових та організаційно-технологічних відносин між державою і суб'єктами страхового ринку в ході цілеспрямованого комплексного впливу на страховий ринок як на єдину систему. Державне регулювання не є статичним, а набуває тих чи інших ознак в залежності від часу, країни, типу державного устрою або обраної моделі державної економічної політики.

Досліджено моделі регулювання страхового ринку, що застосовуються у зарубіжних країнах, зокрема у США, Японії, країнах ЄС (ФРН, Великобританії, Франції, Швеції) та Росії з метою можливої імплементації досвіду цих країн для вдосконалення системи державного страхового нагляду в Україні. У результаті проведеного аналізу обґрунтовано, що на сучасному етапі державна політика стосовно розвитку вітчизняного страхового ринку має бути комплексною і реалізовуватися на основі системи стратегічних цілей, орієнтованих на зміцнення його фінансової безпеки, розробку заходів щодо поживлення інвестиційної діяльності страхових компаній, удосконалення податкового регулювання, а також законодавчого, нормативно-правового та організаційно-методологічного забезпечення.

У другому розділі “Стан та особливості функціонування страхового ринку України” здійснено аналіз показників функціонування страхового ринку України та його галузевої структури, розкрито особливості впливу іноземного капіталу на стратегію розвитку вітчизняного страхового ринку, досліджено особливості діяльності страхових посередників та визначено їх стратегічні завдання.

Оцінку стану вітчизняного страхового ринку за період 2005-2009 рр. проведено на основі аналізу системи відповідних показників (табл. 1). Результати свідчать, що незважаючи на позитивну динаміку показників діяльності страхових компаній за останні п'ять років, страховий ринок України для досягнення стратегічних орієнтирів довгострокового розвитку потребує низки структурних реформ. Це пояснюється наступними чинниками: 1) високий рівень концентрації ринку (77 % та 82 % загального обсягу страхових премій акумулюють відповідно 50 страхових компаній із загального страхування та 10 зі страхування життя); 2) страховикам належить більша частка (68,8 %) загального обсягу активів небанківських фінансових установ, при цьому активи банків в 21 раз перевищують активи страхових компаній; 3) невисокий рівень капіталізації страхового ринку (середній розмір сплаченого статутного капіталу у 2009 р. дорівнював 33,6 млн. грн.); 4) низький рівень конкурентоспроможності страхового ринку України (показник питомої ваги страхової премії у світовому страховому ринку складає 0,1 %).

У результаті дослідження галузевої структури страхового ринку України встановлено, що на відміну від країн Центральної і Східної Європи, де основними видами страхування є медичне страхування, страхування життя та автострахування, на вітчизняному ринку домінують позиції посідає добровільне майнове страхування, частка якого у 2009 р. становила 72 %.

Таблиця 1

Динаміка основних показників розвитку страхового ринку України

Показники	Абсолютні значення за роками					Темпи приросту показників за роками, %			
	2005	2006	2007	2008	2009	2006/2005	2007/2006	2008/2007	2009/2008
1. Кількість страхових компаній, у т. ч:	398	411	446	469	450	3,3	8,5	5,2	-4,0
- з ризикового страхування	348	356	381	396	378	2,3	7,0	3,9	-4,5
- зі страхування життя	50	55	65	73	72	10,0	18,2	12,3	-1,4
2. Активи по балансу, млн. грн.	20920,1	23994,6	32213,0	41930,5	41970,1	14,7	34,2	30,2	0,1
3. Статутний капітал, млн. грн.	6641,0	8391,2	10633,6	13206,4	14876,0	26,4	26,7	24,2	12,6
4. Страхові резерви, млн. грн.	5045,8	6014,1	8423,3	10904,1	10141,3	19,2	40,1	29,5	-7,0
5. Валові страхові премії, млн. грн.	12853,5	13830,0	18008,2	24008,6	20442,1	7,6	30,2	33,3	-14,9
6. Чисті страхові премії, млн. грн.	7482,8	8769,4	12353,8	15981,8	12658,0	17,2	40,9	29,4	-20,8
7. Валові страхові виплати, млн. грн.	1894,2	2599,6	4213,0	7050,7	6737,2	37,2	62,1	67,4	-4,4
8. Рівень валових виплат, %	14,7	18,8	23,4	29,4	33,0	27,9	24,5	25,6	12,2
9. Чисті страхові виплати, млн. грн.	1546,7	2326,2	3884,0	6546,1	6056,4	50,4	67,0	68,5	-7,5
10. Рівень чистих виплат, %	20,7	26,5	31,4	41,0	47,8	28,0	18,5	30,6	21

Встановлено, що рівень розвитку страхування життя в Україні не відповідає тенденціям світового страхового ринку: частка премій з добровільного страхування життя залишається на вкрай низькому рівні. Таким чином, інвестиційна та заощаджувальна функції страхового ринку, які проявляються саме в сегменті страхування життя, не реалізовані належним чином.

На основі визначення рейтингу страховиків у сфері ризикового страхування за основними показниками діяльності (активи, страхові резерви, власний капітал, страхові премії) встановлено, що лідерами галузі є наступні страхові компанії: “Оранта”, “АХА”, “Лемма”, “Провідна”, “ТАС”, “Аванте”, “Інго Україна”. В сегменті страхування життя 50 % валових премій припадає на трьох страховиків: “Alico AIG Life”, “Grawe Ukraine”, “ТАС-життя”.

У роботі акцентується увага на тому, що незважаючи на позитивну динаміку зростання страхування фізичних осіб, частка надходжень від громадян у валових страхових преміях залишається порівняно незначною, і за результатами 2009 р. вона становила лише 29 %. Це свідчить про те, що вітчизняний страховий ринок більшою мірою орієнтований на залучення до страхування юридичних осіб, питома вага яких на кінець 2009 р. складала 42 %; решта 29 % – премії, що надійшли від перестраховувальників.

Виявлено, що концентрація іноземного капіталу на страховому ринку України має як позитивні, так і негативні наслідки та суттєво впливає на діяльність страховиків, страхувальників та державу в цілому. З погляду споживачів страхових послуг присутність іноземного капіталу має призвести до збільшення кількості нових, якісних продуктів та поступового зменшення їх вартості. З боку страховиків очікується впровадження сучасних технологій страхування, нових страхових продуктів, передових стратегій розвитку, ефективної системи ризик-менеджменту та управління інвестиціями. Крім того, присутність інвесторів підвищить рівень конкуренції на страховому ринку, що, у свою чергу, витіснить з ринку невеликі компанії та вплине на зростання капіталізації вітчизняних страховиків.

У роботі визначено, що страхові посередники відіграють незначну роль на вітчизняному ринку страхування, адже в Україні, на відміну від європейського страхового ринку, переважають прямі методи продажу страхових продуктів. Автором доведено, що на страховому ринку України представлені не всі види страхових агентів, зокрема не набула розвитку система генеральних агентів. Проведений аналіз діяльності брокерів на вітчизняному страховому ринку свідчить про суттєвий дисбаланс між їхньою кількістю та кількістю страхових компаній, що суперечить світовим тенденціям розвитку ринку страхування. Україна має один з найнижчих показників по інституту брокерів серед європейських держав (один брокер припадає майже на 8 страхових компаній). Крім того, на відміну від зарубіжних країн, де брокери орієнтовані на роботу із фізичними особами, в Україні вони співпрацюють переважно з юридичними особами у сфері перестраховування, а в структурі страхових премій, отриманих за участю

страхового брокера, переважає майнове страхування, найменша частка припадає на страхування життя.

Таким чином, результати проведеного аналізу страхового ринку України за останні 5 років свідчать в цілому про його незадовільний стан, що, зокрема, підтверджується значеннями стратегічних показників розвитку національного страхового ринку: показник проникнення страхування (2,6 %), показник щільності страхування (62,2 дол. США), показник продуктивності страхування (0,8 %), показник рівня страхових виплат (23,9 %) та показник питомої ваги страхової премії у світовому страховому ринку (0,10 %). Крім того, недосконалість нормативно-правової бази у сфері страхування, низький рівень капіталізації страхових компаній, недостатній рівень інституціонального розвитку страхового ринку, нерозвиненість системи страхування життя, неефективність діяльності страхових посередників, інформаційна закритість страхового ринку вказують на цілковиту декларативність Концепції розвитку страхового ринку України до 2010 року та відсутність довгострокової стратегії його розвитку, що свідчить про необхідність її розробки.

У третьому розділі “Удосконалення науково-методичного забезпечення стратегічного розвитку страхового ринку України” розраховано інтегральний індекс фінансової безпеки страхового ринку України, проаналізовано динаміку даного показника, досліджено проблеми формування інвестиційного потенціалу національного страхового ринку та обґрунтовано стратегічні напрями його розвитку.

Аргументовано, що досягнення стратегічних орієнтирів розвитку страхового ринку України є неможливим без забезпечення необхідного рівня його фінансової безпеки, під якою пропонується розуміти такий рівень забезпеченості страхових компаній фінансовими ресурсами, який дав би їм змогу в разі потреби відшкодувати обумовлені в договорах страхування збитки їх клієнтів і забезпечити ефективне функціонування. При цьому визначено, що головним критерієм, що забезпечує фінансову безпеку страхового ринку, є надійність його суб'єктів, передусім, страхових компаній.

На підставі аналітичних даних розвитку вітчизняного страхового ринку та формули (1) розраховано інтегральний індекс фінансової безпеки страхового ринку України за період 2005-2009 рр. (табл. 2).

$$I_y = \sum_{i=1}^n a_i \cdot z_{iy}, \quad (1)$$

де I_y – інтегральний індекс фінансової безпеки страхового ринку за y -й рік;

a_i – ваговий коефіцієнт, що визначає ступінь внеску i -го показника в інтегральний індекс;

z_{iy} – нормалізовані значення вхідних показників за y -й рік.

Таблиця 2

Розрахунок інтегрального індексу фінансової безпеки страхового ринку України

Показники	2005 р.		2006 р.		2007 р.		2008 р.		2009 р.	
	Факт. знач.	Нормалізоване знач.	Факт. знач.	Нормалізоване знач.	Факт. знач.	Нормалізоване знач.	Факт. знач.	Нормалізоване знач.	Факт. знач.	Нормалізоване знач.
1. Показник проникнення страхування (страхові премії до ВВП), %	3,1	0,37	2,6	0,20	2,5	0,17	2,5	0,17	2,2	0,07
2. Показник "щільності страхування" (страхові премії на одну особу), дол. США	53,8	0,53	58,4	0,56	76,4	0,69	67,2	0,62	55,4	0,54
3. Частка довгострокового страхування в загальному обсязі зібраних страхових премій, %	2,5	0	3,3	0	4,4	0	4,6	0	4,0	0
4. Рівень страхових виплат, %	14,7	0,47	18,8	0,88	23,4	0,67	29,4	0,97	33,0	1,00
5. Частка премій, що належать перестраховкам – нерезидентам, %	5,0	0	4,1	0	4,3	0	4,3	0	5,4	0
6. Частка сукупного обсягу статутних капіталів страхових компаній, що належать нерезидентам у загальному їх обсязі, %	13,4	0,34	13,0	0,30	20,7	0,57	25,1	1,00	29,9	1,00
Інтегральний індекс фінансової безпеки страхового ринку	0,286 (0,167x(0,37+0,53+0,+0,47+0+0,34))		0,324 (0,167x0,20+0,56+0+0,88+0+0,30))		0,351 (0,167x0,17+0,69+0+0,67+0+0,57))		0,461 (0,167x(0,17+0,62+0+0,97+0+1))		0,436 (0,167x(0,07+0,54+0+1+0+1))	

Автором запропоновано групи значень інтегрального показника, які характеризують різний рівень фінансової безпеки, зокрема: значенню індексу 0–0,10 відповідає критичний рівень фінансової безпеки; 0,10–0,30 – низький; 0,30–0,50 – задовільний; 0,50–0,70 – середній; 0,70–1,00 – високий. Результати проведених розрахунків свідчать, що рівень фінансової безпеки страхового ринку України не відповідає стратегічним орієнтирам його розвитку. Це дозволило визначити на найближчу перспективу систему заходів щодо запобігання виникненню стратегічних небезпек функціонування національного страхового ринку.

У роботі обґрунтовано, що інвестиційний потенціал страхового ринку визначається рівнем капіталізації страхових компаній. При цьому страхові компанії є одними з найбільших інвестиційних інститутів у світі, а фінансові ресурси, що акумулюються у вигляді страхових резервів, служать істотним джерелом інвестицій в економіку. Встановлено, що у розвинутих країнах обсяги інвестиційних вкладень страхових компаній перевищують обсяги інвестиційних вкладень загально визнаних інституціональних інвесторів – банків та інвестиційних фондів.

На підставі проведеного аналізу визначено, що за результатами 2009 р. обсяг сформованих вітчизняними страховиками резервів дорівнював 10141 млн. грн., з яких обсяг технічних резервів складав 88 %, а обсяги резервів зі страхування життя – 12 %. Таким чином, встановлено, що найбільш важливе джерело для здійснення страхових інвестицій, яким є страхування життя, в Україні майже не використовується, що свідчить про необхідність розробки стратегії розвитку довгострокових видів страхування.

З метою визначення подальших перспектив і стратегічних орієнтирів розвитку страхового ринку України у роботі проведено дослідження його внутрішнього та зовнішнього середовищ шляхом використання SWOT-аналізу і побудови на цій основі відповідної матриці (табл. 3).

В результаті проведеного аналізу запропоновано використовувати поле “СіМ” (“сильні сторони і можливості”) як основу для розробки стратегії розвитку національного страхового ринку, що дозволило визначити наступні стратегічні напрямки: 1) зміцнення фінансової безпеки вітчизняного страхового ринку, що виключає можливість виникнення системних криз; 2) стимулювання інвестиційної діяльності страховиків; 3) розвиток системи страхового посередництва; 4) удосконалення податкового, антимонопольного, адміністративного і цивільного законодавства, що регулює сферу страхування; 5) розробка транспарентної комунікаційної стратегії розвитку страхового ринку; 6) подальша інтеграція до світового ринку страхування.

Матриця SWOT-аналізу страхового ринку України

	<p>Можливості:</p> <ul style="list-style-type: none"> розвиток страхування життя та пенсійного страхування; введення обов'язкового медичного страхування; збільшення ролі страхового посередництва; створення системи інвестування страхових резервів 	<p>Загрози:</p> <ul style="list-style-type: none"> політична та економічна нестабільність; високий рівень інфляції; втрата темпів надходження іноземних інвестицій; зростання цін на послуги; конкуренція з боку іноземних страхових компаній
<p>Сильні сторони:</p> <ul style="list-style-type: none"> динамічно зростаючий ринок; зростання рівня капіталізації ринку; зростання обсягу страхових операцій; зацікавленість іноземних інвесторів; можливості для розвитку 	<p>Поле "СiМ"</p> <ul style="list-style-type: none"> розвиток соціально значущих видів страхування; введення нових фінансових інструментів для розміщення резервів страховиків; розвиток системи страхового посередництва; розробка прозорої комунікаційної стратегії; подальша інтеграція до світового ринку страхування 	<p>Поле "СiЗ"</p> <ul style="list-style-type: none"> інфляційні перешкоди для розвитку довгострокового страхування; зниження інвестиційної привабливості; відсутність динамічного зростаючого попиту на страхові продукти; поступове витіснення з ринку національних страховиків
<p>Слабкі сторони:</p> <ul style="list-style-type: none"> недосконалість нормативно-правової бази; високий рівень концентрації ринку недостатність фінансових інструментів для інвестування; низький рівень конкурентоспроможності національних страховиків; нерозвиненість страхування життя; недостатній рівень інституціонального розвитку; інформаційна закритість; відсутність стратегії розвитку 	<p>Поле "СлiМ"</p> <ul style="list-style-type: none"> удосконалення та розвиток існуючої нормативно-правової бази страхування; створення висококонкурентного ринку; збільшення рівня капіталізації вітчизняних страхових компаній; розвиток страхування життя 	<p>Поле "СлiЗ"</p> <ul style="list-style-type: none"> втрата інтересу з боку інвесторів; зниження рівня фінансової безпеки; втрата платоспроможного попиту з боку страхувальників; збільшення частки "псевдострахування"; входження ринку у стан рецесії

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення і нове вирішення наукової задачі, що виявляється в обґрунтуванні науково-методичних засад і розробці практичних рекомендацій щодо стратегічного розвитку страхового ринку України.

Основні висновки виконаного дисертаційного дослідження полягають у наступному:

- На основі узагальнення теоретико-методологічних та методичних підходів автором обґрунтовано визначення категорії "страховий ринок" як системи

соціально-економічних відносин між його суб'єктами (страховики, страхувальники, страхові посередники) щодо здійснення операцій з купівлі-продажу страхових продуктів шляхом укладання страхових договорів у процесі задоволення суспільних потреб у страховому захисті, який реалізується через страховий інтерес.

2. Визначено, що розробка ефективної стратегії розвитку страхового ринку потребує систематизації його функцій. З цією метою у роботі запропоновано наступну класифікацію функцій страхового ринку: ризикова, заощаджувальна, накопичувальна, компенсаційна, превентивна, інвестиційна, стабілізуюча, бюджетозаміщувальна, контролююча, консалтингова, розподільча, організаційна та соціальна. При цьому виділення автором консалтингової і соціальної функцій свідчить про необхідність розвитку на вітчизняному страховому ринку системи страхового посередництва та особистого страхування.
3. На основі систематизації науково-методичних підходів до визначення місця страхового ринку у фінансовій системі країни автором досліджено взаємозв'язки між страховим ринком і ринком фінансових послуг у сфері здійснення операцій страхування, а також страховим і фінансовим ринком у сфері інвестиційної діяльності страховиків.
4. Дослідження суб'єктно-об'єктної структури страхового ринку дозволило удосконалити класифікацію учасників страхового ринку, у якій, на відміну від існуючих підходів, що виділяють три базові суб'єкти ринку (страховиків, страхувальників та страхових посередників), але функціонально не розділяють їх, пропонується виокремити систему структурних та інфраструктурних суб'єктів. До числа перших віднесено страховиків і страхувальників, до числа других – об'єднання страховиків, страхових (прямих та непрямих) і нестрахових посередників. Обґрунтовано необхідність розвитку системи інфраструктурних суб'єктів страхового ринку України.
5. Проаналізовано етапи становлення і розвитку системи державного регулювання страхового ринку України та визначено провідну роль у цьому процесі Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг. Обґрунтовано, що на сучасному етапі державна політика стосовно розвитку вітчизняного страхового ринку має бути комплексною і реалізовуватися на основі системи стратегічних цілей.
6. Досліджено динаміку розвитку національного страхового ринку шляхом здійснення аналізу стратегічних показників його функціонування. Результати аналізу свідчать, що страховий ринок України для досягнення стратегічних орієнтирів довгострокового розвитку потребує здійснення низки структурних реформ.
7. Визначено, що страхові посередники відіграють незначну роль на вітчизняному ринку страхування, адже в Україні, на відміну від європейського страхового ринку, переважають прямі методи продажів страхових продуктів. Автором доведено, що на страховому ринку Україні представлені не всі види страхових агентів, зокрема, не набула розвитку система генераль-

них агентів, крім того, потребує подальшого розвитку інститут брокерського посередництва.

8. Обґрунтовано, що невід'ємною складовою фінансової безпеки держави є фінансова безпека її страхового ринку, під якою пропонується розуміти такий рівень забезпеченості страхових компаній фінансовими ресурсами, який дав би їм змогу в разі потреби відшкодувати обумовлені в договорах страхування збитки їх клієнтів і забезпечити ефективне функціонування. На підставі аналітичних даних розвитку вітчизняного страхового ринку розраховано інтегральний індекс фінансової безпеки страхового ринку України за період 2005-2009 рр. Результати проведених розрахунків свідчать, що рівень фінансової безпеки страхового ринку України не відповідає стратегічним орієнтирам його розвитку.
9. Встановлено, що найбільш важливе джерело для здійснення страхових інвестицій, яким є страхування життя, в Україні майже не використовується, що свідчить про необхідність розробки стратегії розвитку довгострокових видів страхування.
10. Визначено стратегічні орієнтири розвитку страхового ринку України: зміцнення фінансової безпеки вітчизняного страхового ринку, що виключає можливість виникнення системних криз; підвищення якості здійснення страховим ринком функцій по акумуляції коштів населення, підприємств та трансформації їх в інвестиції; удосконалення податкового, антимонопольного, адміністративного та цивільного законодавства, що регулює сферу страхування.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ

Публікації у наукових фахових виданнях

1. Єгорова О. С. Розвиток страхування життя в Україні / О. С. Єгорова // Вісник Української академії банківської справи. – 2003.– № 1. – С. 46–51 (0,4 друк. арк.).
2. Єгорова О. С. Проблеми інвестиційної діяльності страхових компаній / О. С. Єгорова // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : збірник наукових праць. Т. 8. – Суми : ВВП Мрія ЛТД, 2004. – С. 201–209 (0,6 друк. арк.).
3. Журавка Ф. О. Методологічні підходи до управління фінансовими ризиками підприємства / Ф. О. Журавка, О. С. Журавка // Вісник Української академії банківської справи. – 2006. – № 2(21). – С. 42–47 (0,5 друк. арк.). *Особистий внесок*: обґрунтовано концептуальні основи управління ризиками підприємства через механізм страхування (0,3 друк. арк.).
4. Журавка О. С. Моніторинг фінансових ризиків на підприємстві / О. С. Журавка // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : збірник наукових праць. Т. 17. – Суми : УАБС НБУ, 2006. – С. 221–224 (0,3 друк. арк.).

5. Журавка О. С. Проблемні аспекти страхування фінансових ризиків в Україні / О. С. Журавка // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : збірник наукових праць. Т. 20. – Суми : УАБС НБУ, 2007. – С. 16–24 (0,5 друк. арк.).
6. Журавка О. С. Вплив іноземного капіталу на розвиток страхового ринку України / О. С. Журавка // Науково-теоретичний журнал Хмельницького економічного університету “Наука й економіка”. – 2008. – № 1 (9). – С. 277–286 (0,5 друк. арк.).
7. Журавка О. С. Економічний зміст понять, що характеризують страховий ринок та його структуру / О. С. Журавка // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2009. – № 3(6). – С. 208–212 (0,4 друк. арк.).
8. Журавка О. С. Сучасні тенденції розвитку страхового ринку України / О. С. Журавка // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : збірник наукових праць. Випуск 27. – Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2009. – С. 306–313 (0,4 друк. арк.).
9. Журавка О. С. Діяльність страхових брокерів на страховому ринку України / О. С. Журавка // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : збірник наукових праць. Випуск 28. – Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2010. – С. 237–244 (0,5 друк. арк.).

Публікації в інших виданнях

10. Журавка О. С. Види страхових компаній, які функціонують на страховому ринку України / О. С. Журавка // Міжнародна банківська конкуренція: теорія і практика : збірник тез доповідей IV Міжнародної науково-практичної конференції (21–22 травня 2009р.) : у 2-х т. – Т. 1. – Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2009. – С. 51–53 (0,1 друк. арк.).
11. Журавка О. С. Проблемні аспекти становлення страхового ринку України / О. С. Журавка // Проблемы развития финансовой системы Украины в условиях глобализации : сб. трудов V (XI) Международной научно-практической конференции аспирантов и студентов (25–28 марта 2009 р.) – Сімферополь : “Центр Стабилизации”, 2009. – С. 67–69 (0,1 друк. арк.).
12. Журавка О. С. Вплив іноземного капіталу на розвиток страхового ринку України / О. С. Журавка // Інноваційний розвиток економіки і фінансів України в умовах глобалізації : збірник наукових праць Міжнародної науково-практичної конференції (22–24 травня, 2008 р.) – Хмельницький : ХЕУ, 2008. – С. 375–377 (0,1 друк. арк.).
13. Журавка О. С. Методологічні аспекти дослідження страхового ринку / О. С. Журавка // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : збірник тез доповідей XI Всеукраїнської науково-практичної конференції (30–31 жовтня 2008 р.): у 2-х т. – Т. 1. – Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2008. – С. 70–71 (0,1 друк. арк.).

14. Журавка О. С. Теоретичні підходи до визначення сутності інфраструктури страхового ринку / О. С. Журавка // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : збірник тез доповідей XII Всеукраїнської науково-практичної конференції (12–13 листопада 2009 р.): у 2 х т. – Т. 2. – Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2009. – С. 28–30 (0,1 друк. арк.).
15. Журавка О. С. Проблемні аспекти діяльності страхових посередників / О. С. Журавка // Міжнародна банківська конкуренція: теорія і практика : збірник тез доповідей V Міжнародної науково-практичної конференції (27–28 травня 2010 р.) у 2т. – Т. 2 – Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2010. – С. 78–79 (0,1 друк. арк.).

Підручники та навчальні посібники

16. Пластун В. Л. Страхові послуги : навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. / В. Л. Пластун, О. С. Журавка. – Суми : УАБС НБУ, 2007. – 104 с. (4,0 друк. арк.). *Особистий внесок*: теоретичний виклад тем, завдання для самостійної роботи, тестові вправи (2,0 друк. арк.).

АНОТАЦІЯ

Журавка О.С. Науково-методичні засади стратегічного розвитку страхового ринку України. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – Гроші, фінанси і кредит. – Державний вищий навчальний заклад “Українська академія банківської справи Національного банку України”, Суми, 2010.

Дисертацію присвячено обґрунтуванню науково-методичних засад і розробці практичних рекомендацій щодо стратегічного розвитку страхового ринку України.

У роботі узагальнено теоретико-методологічні та методичні підходи до розкриття змісту та економічної сутності страхового ринку, його функцій, принципів та класифікації. Обґрунтовано взаємозв'язки між страховим ринком та іншими елементами фінансової системи, удосконалено класифікацію суб'єктів страхового ринку України. Досліджено зарубіжний досвід державного регулювання страхового ринку з метою його можливої імплементації для вдосконалення функціонування страхового ринку України. Проведено динамічний аналіз системи показників функціонування страхового ринку України та його галузевої структури, розкрито особливості впливу іноземного капіталу на розвиток вітчизняного страхового ринку. Досліджено особливості діяльності посередників на страховому ринку України. Розраховано інтегральний показник фінансової безпеки страхового ринку України, здійснено його ранжування та проаналізовано динаміку. Досліджено проблеми формування інвестиційного потенціалу національного страхового ринку та обґрунтовано стратегічні напрями його розвитку.

Ключові слова: страхування, страховий ринок, стратегічний розвиток, страхові компанії, фінансова безпека, державне регулювання, глобалізація.

АННОТАЦИЯ

Журавка Е.С. Научно-методические основы стратегического развития страхового рынка Украины. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.08 – Деньги, финансы и кредит. – Государственное высшее учебное заведение “Украинская академия банковского дела Национального банка Украины”, Сумы, 2010.

Диссертация посвящена обоснованию научно-методических основ и разработке практических рекомендаций, касающихся стратегического развития страхового рынка Украины.

В работе произведено обобщение теоретико-методологических и научно-методических подходов к раскрытию содержания и экономической сущности категории “страховой рынок”; систематизированы его функции, принципы и классификационные признаки. Обоснована взаимосвязь между страховым рынком и другими элементами финансовой системы страны: в сфере страхования, инвестирования, а также обслуживания страховой, инвестиционной и других видов деятельности. Исследована субъектно-объектная структура страхового рынка Украины путем выделения системы структурных и инфраструктурных элементов, как субъектов страхового рынка, а также системы страховых продуктов по отраслям страхования, как его объектов. При этом обосновано, что именно страховой продукт, а не страховая услуга является объектом страхового рынка. Осуществлена периодизация этапов развития страхового рынка Украины. Исследован зарубежный опыт относительно модели государственного регулирования страхового рынка с целью определения возможности его имплементации для совершенствования функционирования страхового рынка Украины.

На основе анализа системы показателей функционирования страхового рынка за период 2005-2009 гг. автором осуществлена оценка уровня развития страхового рынка Украины. В результате исследования отраслевой структуры национального страхового рынка установлено, что доминирующие позиции по объему страховых премий занимает добровольное имущественное страхование. Кроме того, в Украине преобладает страхование юридических лиц. В работе раскрыты особенности влияния иностранного капитала на развитие национального страхового рынка, а также исследованы особенности деятельности финансовых посредников на страховом рынке Украины.

В результате проведенных расчетов определено значение интегрального индекса финансовой безопасности страхового рынка Украины. При этом с целью оценки уровня финансовой безопасности автором предложена система определения ее ранга (класса) на основании соответствующих значений интегрального индекса. В работе исследованы проблемы формирования инвестиционного потенциала национального страхового рынка. При этом установлено, что страхование жизни как наиболее важный источник страховых инвестиций в Украине практически не используется, что, в свою очередь, свидетельствует о низком инвестиционном потенциале украинского страхового рынка. Автором

определена система стратегических ориентиров развития страхового рынка Украины.

Ключевые слова: страхование, страховой рынок, стратегическое развитие, страховые компании, финансовая безопасность, государственное регулирование, глобализация.

SUMMARY

Zhuravka O.S. Scientific-methodical basis of strategic development of the Ukrainian insurance market. – Manuscript.

The dissertation for the acquisition of a scientific degree of the candidate of economic science on speciality 08.00.08. – Money, finance and credit. – The State Higher Educational Institution “Ukrainian Academy of Banking of National Bank of Ukraine”, Sumy, 2010.

The dissertation is devoted to the substantiation of scientific-methodical basis and practical recommendations, concerning strategic development of the Ukrainian insurance market.

The scientific research generalizes the methodological and methodical approaches, concerning the disclosure of economic essence of the category “insurance market”, its` functions, principles and classification. The links between the insurance market and other elements of financial system are proved; the subject-object structure of the Ukrainian insurance market is made. The foreign experience of insurance market state regulation with the purpose of its` possible implementation in Ukraine is analyzed. The dynamic analysis of the Ukrainian insurance market structure and its` indices is conducted; the impact of foreign capital on the national insurance market development is determined. The activity of intermediaries at the Ukrainian insurance market is investigated. The general index of the national insurance market financial safety is calculated, its` ranging and dynamics are analyzed. The problems of Ukrainian insurance market investment potential formation are investigated; the strategic directions of the national insurance market development are determined.

Key words: insurance, insurance market, strategic development, insurance companies, financial safety, state regulation, globalization.

Відповідальний за випуск
доктор економічних наук, професор
Спіфанов Анатолій Олександрович

Підписано до друку 14.10.2010
Формат 60x90/16. Обл.-вид. арк. 0,9
Гарнітура Times. Тираж 100 пр.

Державний вищий навчальний заклад
“Українська академія банківської справи
Національного банку України”.
Адреса: 40000, м. Суми, вул. Петропавлівська, 57.
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції: серія ДК № 3160

